

Dvorci Hrvatskog zagorja

Lukež, Iris

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:323789>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Sveučilišni studij kulture i turizma

IRIS LUKEŽ

DVORCI HRVATSKOG ZAGORJA

Završni rad

Pula, rujan 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za interdisciplinarnu, talijansku i kulturološku studiju
Sveučilišni studij kulture i turizma

IRIS LUKEŽ

DVORCI HRVATSKOG ZAGORJA

Završni rad

JMBAG: 0303055240, izvanredna studentica
Studijski smjer: Preddiplomski sveučilišni studij kulture i turizma

Predmet: Kulturna povijest Hrvatske
Znanstveno područje: humanističke znanosti
Znanstveno polje: povijest
Znanstvena grana: nacionalna povijest
Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Iris Lukež, kandidatkinja za prvostupnicu kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Puli, 2. rujna 2017.

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Iris Lukež, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Dvorci Hrvatskog zagorja* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst, trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis:

U Puli, 2. rujna 2017.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. DVORCI HRVATSKOG ZAGORJA	2
2.1. Hrvatsko zagorje	2
2.1.1. Zemljopisna obilježja	3
2.1.2. Hrvatsko zagorje kroz povijest.....	4
2.2. Dvorci.....	5
2.2.1. Pojmovno određenje.....	6
2.2.2. Općenito o dvorcima Hrvatskog zagorja	7
2.2.3. Vrijeme izgradnje dvoraca Hrvatskog zagorja	9
2.2.4. Tipovi dvoraca u Hrvatskom zagorju	10
2.2.5. Arhitektonska obilježja dvoraca u Hrvatskom zagorju	11
2.3. Dvorac Trakošćan	12
2.4. Dvorac Veliki Tabor	17
2.5. Dvorac Maruševac	22
2.6. Dvorac Klenovnik	23
2.7. Stari grad Varaždin	26
3. ZAKLJUČAK.....	29
4. LITERATURA	30
5. POPIS SLIKA	32
6. SAŽETAK	33
7. SUMMARY	34

1. UVOD

Hrvatsko zagorje obuhvaća kulturno-povijesnu regiju Republike Hrvatske, odnosno zasebnu prirodno-zemljopisnu cjelinu koja je smještena u sjeverozapadnom dijelu zemlje. Hrvatsko zagorje predstavlja pretežito brežuljkasti kraj koji se proteže između Medvednice, Kalnika te Drave, Sutle i Save, čijim se središnjim dijelom pruža gorski niz koji dijeli Zagorje na dva dijela, tj. na sjeverni i južni dio. U današnje vrijeme, Hrvatsko zagorje je postalo prepoznatljivo odredište za odmor, istraživanje i zabavu, a sastavni dio turističke ponude odnosi se na očuvanu prirodu, bogatu povijest i raskošne dvorce. Zagorje je vodeća destinacija u kontinentalnom turizmu na području Republike Hrvatske, a bilo je poznato i za vrijeme Rimskog Carstva, jer su stari Rimljani običavali uživati u termalnim izvorima gdje su prepoznali korist ljekovite vode.

Primarni predmet istraživanja ovog završnog rada odnosi se na teorijsku analizu tematike pod nazivom „Dvorci Hrvatskog zagorja“. Najveća gustoća dvoraca nalazi se na području Hrvatskog zagorja, jer gledajući kroz povijest, 19. stoljeće je bilo specifično po velikim ekonomskim kretanjima, osiromašenjima feudalaca, parcelaciji imanja te po izgradnji jako velikih objekata. Dvorci obuhvaćaju veliki dio europske kulture, jer predstavljaju jedan od brojnih dokaza graditeljstva, kulture, umjetnosti i identiteta Republike Hrvatske. Mnogi od dvoraca su u današnje vrijeme zapušteni i izloženi propadanju, neki od dvoraca su u privatnom vlasništvu, neki služe kao domovi za nemoćne i stare ili kao socijalne ustanove te su u nekima smještene škole i fakulteti.

Arhitektura dvoraca Hrvatskog zagorja slijedila je europske, osobito austrijske uzore, no ni u današnje vrijeme nije poznata funkcija dvoraca Hrvatskog zagorja, odnosno dvorci nisu pronašli svoje mjesto u društvu niti su vrednovani kao specifična kulturna baština. Dvorci Hrvatskog zagorja nisu bili sagrađeni samo zbog ladanja¹ već su bili namijenjeni gospodarstvu, odnosno služili su kao mjesto prerađivanja i čuvanja proizvoda.

¹ **Ladanje:** posjed na selu, seosko imanje onoga tko ne živi stalno na selu.

2. DVORCI HRVATSKOG ZAGORJA

Na području Hrvatskog zagorja nalazi se veliki broj dvoraca, a posebice iz razdoblja baroka. Tek su neki dvorci u današnje vrijeme očuvani u potpunosti, dok se mnogi nažalost nalaze u ruševnom stanju. Gledajući kroz povijest, može se reći kako dvorci predstavljaju osnovni pokazatelj graditeljskog umijeća proteklih stoljeća, a kroz njih se vidi i kulturno življenje proteklog doba. Gradnja utvrda u Hrvatskom zagorju započela je u kasnom srednjem vijeku, osobito u razdoblju od 12. do 16. stoljeća, dok je razdoblje baroka, 17. i 18. stoljeće, obilježeno gradnjom dvoraca, ljetnikovaca² i kurija³. Sukladno tome, može se reći kako je ta tradicija nastavljena i tijekom 19. stoljeća.

Mnogi dvorci Hrvatskog zagorja nastali su pregrađivanjem već postojećih utvrđenih stambenih objekata i srednjovjekovnih burgova⁴, dok su neki sagrađeni u ravnicama. Najveći broj dvoraca Hrvatskog zagorja potječe iz razdoblja 17. i 18. stoljeća, a izgrađeni su pod neposrednim utjecajem srednjoeuropske, tj. austrijske graditeljske škole. Dvorci Hrvatskog zagorja dugi niz stoljeća su bili žarišta života, a mnogi su nestali, postali ruševni, napušteni i u konačnici zaboravljeni. Svaki od dvoraca obnavljan je kroz stoljeća, a svakom obnovom promijenio se karakter dvorca te njegov izvorni izgled u krajoliku.

2.1. Hrvatsko zagorje

Hrvatsko zagorje se može predstaviti kao cjelovito zemljopisno područje, odnosno kao posebna geografska mikroregija u središnjem dijelu Republike Hrvatske. U današnje vrijeme, turizam je postao dio svakodnevice koji označava privremenu promjenu u čovjekovu životu. Ljudi često odlaze na putovanje kako bi upoznali druge, njima nepoznate krajeve, pejzaž, gradove i povijest, kao i različite kulturne znamenitosti, što u konačnici predstavlja bitne čimbenike za cjelokupni razvoj turizma pojedine regije. Osim prethodno spomenutih čimbenika, „osnovu za razvoj stvaraju i zemljopisna i demografska obilježja, na temelju kojih se prikazuje

² **Ljetnikovac**: luksuzno uređen stambeni objekt za ljetni odmor i razonodu.

³ **Kurija**: povijesni naziv za reprezentativnu kuću (dvor); arhitektonski skromnija građevina koja je služila za stanovanje nižeg i seljačkog plemstva, župnika ili kanonika.

⁴ **Burg** (kaštel): srednjovjekovna građevinska cjelina poglavito fortifikacijske namjene.

potpuna slika nekog kraja“ (Vukonić i Keča, 2001: 3-9). Hrvatsko zagorje postalo je prepoznatljivo odredište za odmor, istraživanje i zabavu u Republici Hrvatskoj, a sastavni dio turističke ponude odnosi se na očuvanu prirodu, bogatu povijest i raskošne dvorce.

2.1.1. Zemljopisna obilježja

Hrvatsko zagorje smješteno je u središnjem dijelu Republike Hrvatske, a od grada Zagreba odvojeno je Medvednicom. Zagorje se može „okarakterizirati kao čvrsto i stjenovito, a na sjeveru se nalazi Maceljsko gorje i Varaždinsko topličko gorje koje dijeli Zagorje na dva dijela, odnosno na sjeverno i južno“ (Hrvatska enciklopedija: <http://www.enciklopedija.hr/>). Sjeverni dio Hrvatskog zagorja gravitira Varaždinskoj županiji, dok južni dio u cijelosti obuhvaća Krapinsko-zagorsku županiju, tj. obuhvaća jedan dio Zagrebačke županije. U nastavku teksta završnog rada, na slici 1, grafički je prikazan geografski položaj Hrvatskog zagorja.

Slika 1. Geografski položaj Hrvatskog zagorja

Izvor: Hrvatska enicklopedija: Hrvatsko zagorje, <http://www.enciklopedija.hr/>,
pristupljeno: 10. kolovoza 2017.

Osim prethodno navedenih gorja koja omeđuju Hrvatsko zagorje, također postoji i nekoliko gorskih nizova. Nastavak Kamniških Alpa⁵ podijeljen je na dva gorska niza. Prvi niz obuhvaća Cesargradsku goru, Strugaču i Kalničku goru, dok drugi niz obuhvaća Desničku goru, Kuna goru, Brezovicu, Strahinjščicu i Ivanščicu. U

⁵ **Kamniške Alpe:** planinski lanac na sjeveru Slovenije uz granicu s Austrijom (između Save i Savinje).

produžetku Karavanki⁶ nastavljaju se Maceljska i Ravna gora. Zbog raznolikog reljefa i raznovrsnih geomorfoloških osobitosti, Hrvatsko zagorje obiluje brojnim prirodnim ljepotama.

Prema Obad Šćitaroci (1991: 11), može se reći kako su tektonska i vulkanska djelovanja dovela su do stvaranja brojnih poznatih toplica na području Hrvatskog zagorja, kao što su primjerice Krapinske, Tuheljske, Varaždinske i Stubičke toplice. U konačnici, može se reći kako je Hrvatsko zagorje bogato i rudama, pa se tamo nalaze ležišta smeđeg ugljena i naslage lignita. Klima je pod utjecajem Jadranskog mora i Panonske nizine, pa su sukladno tome zime blage, ljeta umjereno topla, dok su jeseni toplije od proljeća.

2.1.2. Hrvatsko zagorje kroz povijest

U današnje vrijeme, Hrvatsko zagorje je najpoznatije po jednom od najvažnijih svjetskih nalazišta neandertalaca, odnosno po nalazištu Hušnjakovo brdo, gdje je otkriven krapinski pračovjek, a odakle sežu i prvi zabilježeni tragovi naseljenosti na navedenom području. U nastavku teksta završnog rada, na slici 2, grafički je prikazano nalazište Hušnjakovo brdo.

Slika 2. Nalazište Hušnjakovo brdo

Izvor: Muzej krapinskih neandertalaca: Nalazište, <http://www.mkn.mhz.hr/>, pristupljeno: 10. kolovoza 2017.

Prema mišljenju Obad Šćitaroci (1991: 15), iz antičkog doba potječu arheološki nalazi rimskih termi „Aquae Jasae“, odnosno Varaždinske toplice, a o

⁶ **Karavanke**: planinski masiv između Slovenije i Austrije.

starohrvatskom razdoblju svjedoči i uzorak pletera kod Lobora na Ivanščici. Sve do 12. stoljeća nije bilo zabilješki o stalnoj naseljenosti, nego ona počinje krajem istog stoljeća, odnosno u vremenskom razdoblju kada se započelo s gradnjom obrambenih utvrda i to na strmim reljefnim uzvišenjima. Uz utvrde, gradila su se i naselja koja su pripadala višoj zoni, dok se krajem 15. stoljeća počela naseljavati niža zona, koja je do tog razdoblja bila pod šumom.

U drugoj polovici 19. stoljeća dolazi do naseljavanja najnižih zona, odnosno zona koje su do navedenog razdoblja bile nenasele. Naseljavanju tih zona najviše je „doprinijela izgradnja željezničkih pruga koje su izgrađene u dolinama, a zbog guste naseljenosti nastale velikim prirodnim priraštajem te usitnjavanjem ionako malih posjeda, javila se agrarna prenaseljenost koja je Hrvatsko zagorje pretvorila u emigracijski prostor“ (Geografija: <http://www.geografija.hr/>). U to vrijeme, najviše se iseljavalo u Zagreb, ali i u poljoprivredne krajeve srednje i istočne Hrvatske. Broj stanovnika se zbog velikog nataliteta do sredine 20. stoljeća ipak povećavao, pa je tako 1948. dosegao maksimalnih 273.000 i tada počinje depopulacija, koja traje i u današnje vrijeme.

Prema povijesnim izvorima smatra se da je na teritoriju Hrvatske bilo oko tisuću dvoraca i kurija, a u današnje vrijeme ih se nalazi sto osamdeset. U kontinentalnoj Hrvatskoj najviše dvoraca i kurija nalazi se na području Hrvatskog zagorja i to pedesetak dvoraca i četrdesetak kurija. Oni predstavljaju specifičnu i vrijednu kulturnu i graditeljsku baštinu. Obad Šćitaroci (1991: 15) navodi kako su se dvorci na tom području gradili zbog povoljnih društveno-ekonomskih i političkih prilika i neugroženosti posjeda, što je u konačnici omogućilo razvoj Hrvatskog zagorja.

2.2. Dvorci

Dvorci, tj. „nijemi svjedoci burne prošlosti“, predstavljaju ostatke bogate povijesti na današnjem tlu koji mogu ispričati različite i zanimljive priče. Izgradnja dvoraca u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, a pretežito u Hrvatskom zagorju, započinje u 17. stoljeću nakon pojave povoljnih političkih i društveno-gospodarskih prilika.

Kalšan i Đurić (1995: 12) navode kako su dvorci bogatije građevine koje sa svojim vrtovima i perivojima predstavljaju prepoznatljivi dio hrvatske, ali i europske

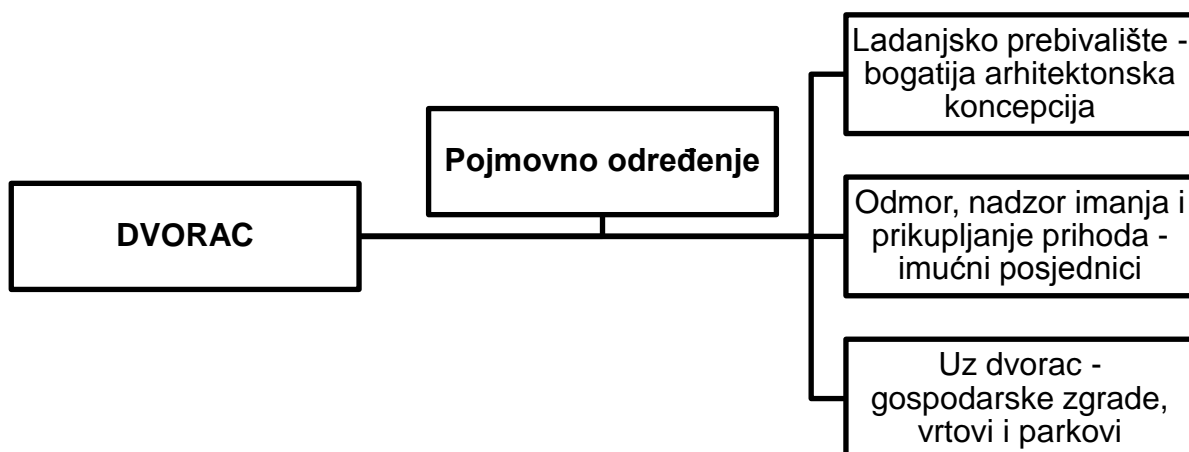
kulture. U odnosu na dvorce, kurije predstavljaju arhitektonski skromnije građevine koje su služile kao trajno prebivalište nižeg plemstva, a često su izgrađene kamenom, opekom ili drvom.

Većina tih objekata nastala je od 17. do 19. stoljeća, a proces devastiranja bio je izražen za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata, čemu su pridonijeli razni društveni i ekonomski razlozi, a brojni objekti su bili uništeni ili ostali bez vlasnika te su često dobivali neprimjerene sadržaje zbog kojih su se često mijenjali. Za sve „zahvate na kulturnim dobrima, Ministarstvo kulture i Uprava za zaštitu kulturnih dobara, mora utvrditi posebne uvjete građenja i izdati prethodna odobrenja za sve radove kojima se žele restaurirati određena kulturna dobra“ (Kalšan i Đurić, 1995: 12).

2.2.1. Pojmovno određenje

Dvorac predstavlja „ladanjsko prebivalište bogatije arhitektonske koncepcije u kojem su imućni posjednici povremeno boravili zbog odmora, nadzora imanja i prikupljanja prihoda, a uz dvorac kao središte posjeda, obično su vezane gospodarske zgrade, vrtovi i parkovi“ (Kalšan 2015: 17). U nastavku teksta završnog rada, na slici 3, grafički je prikazano pojmovno određenje dvorca.

Slika 3. Pojmovno određenje dvorca

Izvor: Izrada prema: Kalšan, 2015: 17.

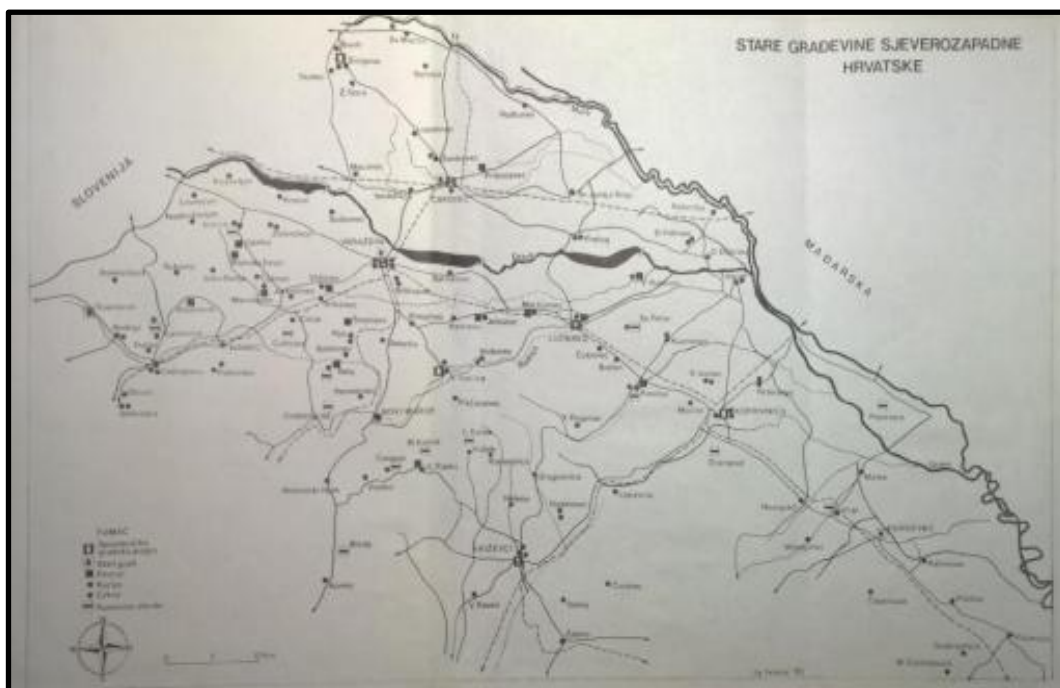
Dvorac se može definirati i kao povijesna građevina stambene i obrambene funkcije, odnosno bogatije arhitektonske koncepcije, u kojoj su boravili vladari,

pripadnici plemstva i imućniji posjednici. Dvorci su predstavljali sjedišta posjeda, tj. sjedišta odakle se tim posjedom upravljalo, no isto tako u njima se i živjelo. Gledajući kroz povijest, dvorci su se gradili u krajoliku, a uz dvorac kao sjedište posjeda obično su se vezale i gospodarske zgrade, vrtovi te parkovi. Sukladno tome, može se reći kako dvorac nije samo zgrada, već je to i nedjeljiv sklop glavne zgrade namijenjene stanovanju, gospodarskih zgrada te perivoja i okoliša koji mu pripadaju u fizičkom i estetskom smislu.

2.2.2. Općenito o dvorcima Hrvatskog zagorja

Prema tvrdnjama autora Kalšan i Đurić (1995: 39), najveća gustoća dvoraca se nalazi na području Hrvatskog zagorja i to zbog ekonomskih kretanja iz 19. stoljeća, specifičnih zbog osiromašenja feudalaca, parcelacije imanja te izgradnje novih objekata. Dvorci Hrvatskog zagorja predstavljaju dio europske kulture, a posebice srednjoeuropske, jer su oni jedan od brojnih „dokaza kulture, graditeljstva, umjetnosti te identiteta Hrvatske“ (Kalšan i Đurić, 1995: 40). Republika Hrvatska je posljednja zemlja na jugoistoku Europe gdje se pojavljuju dvorci, a najviše dvoraca u sjeverozapadnoj Hrvatskoj se nalazi u Hrvatskom zagorju. Uz dvorce Hrvatskog zagorja vezana je i povijest Hrvatske i to od 17. do 20. stoljeća, jer su dvorci bili centar političkog života. U nastavku teksta završnog rada, na slici 4, grafički je prikazan točniji položaj dvoraca na području sjeverozapadnog dijela Hrvatske.

Slika 4. Tlocrtni položaj dvoraca na području sjeverozapadnog dijela Hrvatske

Izvor: Đurić i Feletar, 1992:281.

U dvorcima na području Hrvatskog zagorja su obitavala plemstva raznih financijskih mogućnosti, no može se reći kako nikada nije bilo carskih i kraljevskih rezidencija. Najviše dvoraca je izgrađeno u razdoblju od „17. i 18. stoljeća, i to u baroknom stilu, a vrsni graditelji su bili inspirirani srednjoeuropskim varijantama versailleskog tipa dvorca“ (Kalšan i Đurić, 1995: 40-41). Dvorci koji su ranije izgrađeni, sredinom 18. stoljeća su se proširivali i barokizirali, poput Miljanje, Ivanca, Lobora i mnogih drugih, dok na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće dolazi do pojave klasicizma te nastaje nekoliko dvoraca kao što su primjerice Januševac, Marija Bistrica, Martijanec i Bežanec. Neki od starijih baroknih dvoraca dobivaju klasicističke ukrase ili dogradnje, poput dvorca u Gornjoj Stubici, a od sredine 19. stoljeća pa sve do početka 20. stoljeća, javlja se romantizam i historicizam u čijem se duhu obnavljaju dvorci po uzoru na dvorce u Austriji i dolini Rajne. Prva obnova dvorca u prethodno navedenom stilu dogodila se 1855. kada je dvorac Trakošćan pretvoren iz srednjovjekovnog utvrđenog grada u slikoviti dvorac, kakav je i u današnje vrijeme.

Kalšan i Đurić (1995: 42-43), navode kako su dvorci Hrvatskog zagorja, u usporedbi sa europskim dvorcima, maleni, no oni imaju bogatu povijest i uz njih su vezana poznata imena iz hrvatske povijesti i kulture. Primjerice, dvorac Novi Dvori

Klanječki je izgradio i u njemu boravio grof Toma Erdödy⁷ koji je porazio Turke kod Siska 1593., a u istom dvorcu je umro i hrvatski književnik, pravnik te autor hrvatske himne Antun Mihanović.

2.2.3. Vrijeme izgradnje dvoraca Hrvatskog zagorja

Izgradnja dvoraca na području Hrvatskog zagorja započinje već u 16. stoljeću, a krajem 16. i početkom 17. stoljeća pregrađuju se utvrđeni stambeni objekti kao što su primjerice Šćrbinec ili Mirkovec te srednjovjekovni burgovi kao Bela I, Bisag, Ivanec, Mali i Veliki Tabor. Ni ravnice, koje su bile mnogo pristupačnije, nisu bile izostavljene, jer je na tom području započela izgradnja Novih Dvora Klanječkih, Lobora, Klenovnika i Gorice. Prva polovica 17. stoljeća poznata je po podizanju niza ranobaroknih dvoraca s unutarnjim trijemovima i galerijama kao što su to Klenovnik, Lobor, Mirkovec, Novi Dvori Klanječki i Velika Horvatska, a mogu se pronaći i u pregrađenim burgovima, odnosno u Velikom Taboru i Varaždinu. Obad Šćitaroci (1991: 16), navodi kako su se u drugoj polovici 17. stoljeća te u 18. stoljeću, dvorci gradili pod utjecajem srednjoeuropske varijante graditeljstva. Navedeno razdoblje je poznato po izgradnji najviše dvoraca na području Hrvatskog zagorja. U prvom razdoblju, oko polovice 18. stoljeća, proširuje se i barokizira nekoliko ranijih dvoraca (Čalinec, Lobor, Ivanec, Miljana, Mirkovec, dvorac u Gornjoj Stubici, pročelno krilo Lobora), a grade se i dva nova dvorca u Zajezdi i Gornjoj Bedekovčini. Gradnja dvorca u Gornjoj Bistri 1770. smatra se najznačajnijim pothvatom u povijesti baroknih dvoraca Hrvatskog zagorja.

Može se reći kako barokne dvorce karakterizira trokrilni tip, odnosno tip koji je otvoren jednom stranom prema perivoju i krajoliku. Prijelazom iz 18. u 19. stoljeće, odnosno tijekom prve polovice 20. stoljeća, dolazi do pojave klasicizama te u to doba nastaje dvorac Januševec koji predstavlja najpoznatiji primjer reprezentativnog klasicističkog dvorca. Isto tako, nastaju i Bežanec, Martijanec, Marija Bistrica, Klokovec, a i neki barokni dvorci, kao što je primjerice dvorac u Gornjoj Stubici. U odnosu na prethodno navedene, temeljne karakteristike klasicističkih dvoraca su portici⁸ i altane⁹ (Stubički Golubovec, Marija Bistrica, Martijanec) te lođe¹⁰

⁷ **Toma Erdödy**: grof, hrvatski velikaš i hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban.

⁸ **Portici** (trijemovi): natkriveni otvoren prostor, s jedne strane naslonjen na zgradu ili zid, a krovna konstrukcija se oslanja na stupove.

(Januševac, Bežanec). Jednokrilne dvorce kasnobaroknog klasicizma karakteriziraju vrlo izduženi objekti, dok su kod trokrilnih dvoraca bočna krila krajnje reducirana. Sredinom 19. stoljeća, odnosno u njegovoj drugoj polovici, javljaju se ideje romantizma i historicizma, a dvorci se grade i obnavljaju u duhu srednjovjekovne arhitekture.

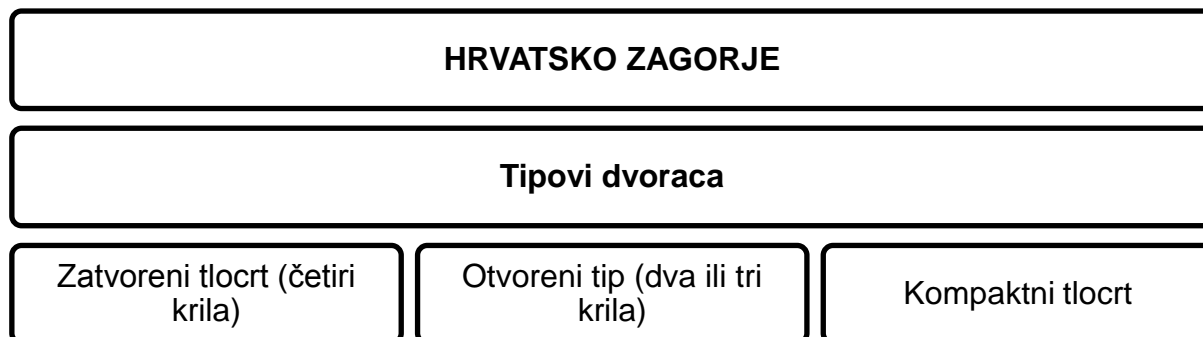
2.2.4. Tipovi dvoraca u Hrvatskom zagorju

U današnje vrijeme, u Hrvatskom zagorju postoje tri tipa dvoraca, a to su „dvorci:

- zatvorena tlocrta sa četiri krila, s perimetrom ograde i unutarnjim dvorištem,
- otvorenog tipa s tri ili dva krila, i
- kompaktnog tlocrta“ (Horvat-Levaj, 2012: 30).

U nastavku teksta završnog rada, na slici 5, grafički su prikazani tipovi dvoraca u Hrvatskom zagorju.

Slika 5. Tipovi dvoraca u Hrvatskom zagorju

Izvor: Izrada prema: Horvat-Levaj, 2012: 30.

Barokni dvorci se tipološki mogu podijeliti na višekrilne i jednokriline. Višekrilni dvorci poznati su po velikim dimenzijama i najčešće osim centralnog krila imaju i dva bočna krila zbog kojih dvorac poprima oblik slova „U“. Podrijetlo prethodno navedenog oblika je u renesansnoj shemi četverokrilnog dvorca. Primjeri višekrilnih dvoraca su dvorac Začretje u obliku slova „V“, te dvorac u Gornjoj Bistri u obliku

⁹ **Altana**: zatvoren balkon, izbočena nenatkrivena terasa u gornjim katovima ili paviljonom iznad kućnog krova.

¹⁰ **Lođa**: prizemni poluotvoreni trijem s vidikom na jednu, dvije ili tri strane.

slova „U“. U konačnici, može se reći kako je oblik jednokrlnih dvoraca pravokutan, a podizali su ih vlasnici skromnijih materijalnih mogućnosti.

2.2.5. Arhitektonska obilježja dvoraca u Hrvatskom zagorju

Dvorci Hrvatskog zagorja se mogu predstaviti kao jednokatne građevine, no postoje i dvokatne kao što su primjerice Klenovnik i Ludbreg, ili prizemne, kao što je to primjerice Zelendvor. Prema Obad Šćitaroci (1991: 17), može se reći kako se ti dvorci sastoje od prizemlja i podruma koji su bili namijenjeni posluzi i gospodarskim potrebama, dok su gornji katovi bili namijenjeni vlasnicima. U prizemlju su se nalazile smočnice i spremišta te sobe od posluge, inspektora, ključarice te ostale družinske sobe.

Prvi kat dvorca, odnosno „piano nobile“¹¹, bio je najreprezentativnije opremljen, odnosno na katu su se nalazile reprezentativne prostorije, tzv. palače, a od ostalih prostorija bitno je spomenuti:

- spavaonice,
- gostinjske sobe, i
- sobe za dnevni boravak (nazive su dobivale prema imenima vlasnika koji su se njima koristili ili prema boji kojom su bile obojene).

Na kat su često vodila dva stubišta, odnosno glavno i reprezentativno stubište za vlasnike i goste te sporedno stubište koje je bilo namijenjeno za poslugu. Ograde stubišta su bile od perforiranog kamena, a rjeđe su se postavljale drvene i metalne. U to vrijeme, „kapele su predstavljale važan arhitektonski sastav dvorca, jer je kod velike većine dvoraca ona zapremala visinu dviju etaža“ (Obad Šćitaroci, 1991: 17). Ulaz u dvorac je bio iz prizemlja, ali bilo je moguće ući i s kata jer je postojao kor. Primjeri kapeli su u Gornjoj Bistri, Klenovniku, Ludbregu, Loboru, Velikom Taboru, Zajezdi, Bisagu, Gornjoj Bedekovčini i Novim Dvorima Klanječkim. Manji dvorci su imali kapele samo na katu ili je umjesto kapele bila uzidana niša u zidu, dok su neki dvorci imali kapelu u perivoju.

U 19. stoljeću započinje izgradnja kupaonica u dvorcima, a prvi dvorac u kojem se sagradila kupaonica bio je Januševec. Prije kupaonica, za pranje su se

¹¹ **Piano nobile:** najnaglašeniji kat.

upotrebljavale kositrene, srebrne i porculanske posude. U razdoblju ranog baroka, odnosno u 17. stoljeću, pročelja dvoraca su bila vrlo jednostavna, a glavni ukras im je bio kameni portal s grbom vlasnika. U doba baroka pročelja poprimaju arhitektonski dekor poput rizalita¹², lezena¹³, pilastara¹⁴ i prozorskih nadstrešnica, a dolaskom klasicizma dolazi i do altana, lođa, sjenica i timpanona¹⁵ na pročeljima.

Pročelja dvoraca bila su oslikavana sunčevim satovima koji su i u današnje vrijeme očuvani u dvorcima, kao što su primjerice Bežanec, Miljana, Klenovnik, Šćrbinec i Veliki Tabor. „Nekadašnje kule, koje su služile za obranu, temelj su ideje iz 18. stoljeća kada je započeta gradnja ugaonih kula, odnosno kula koje su u prethodno navedenom slučaju služile kao dekorativni elementi“ (Obad Šćitaroci, 1991: 19-20).

2.3. Dvorac Trakošćan

„Ne znam da li sam se u ikojem našem parku osjećao sretnijim nego u Trakošćanskom, i to ne samo prvi put, kad me je očarao, već svagda kad bih tamo došao. Ovaj veliki i vječni sklad između parka, jezera, potoka Bednje, okolnih brda i te neistinske gradine tako je neobičan da sam uvjeren da bi se tu onaj nesretni kralj sanjar Ljudevit Bavarski prije smirio no u svom sličnom Neuschwansteinu kojem fali svaki duh prošlosti.“ Gjuro Szabo¹⁶

Dvorac Trakošćan je najposjećeniji dvorac u Hrvatskom zagorju, a pamti se po njegovim vlasnicima, odnosno obitelji Drašković, koji su osim Zrinskih najpopularnija hrvatska plemićka obitelj iz feudalnih vremena. U nastavku teksta završnog rada, na slici 6, grafički je prikazan dvorac Trakošćan.

¹² **Rizalit**: naziv za istaknuti dio pročelja neke građevine, odnosno dio koji u cijeloj svojoj visini „izbija“ iz zidne mase.

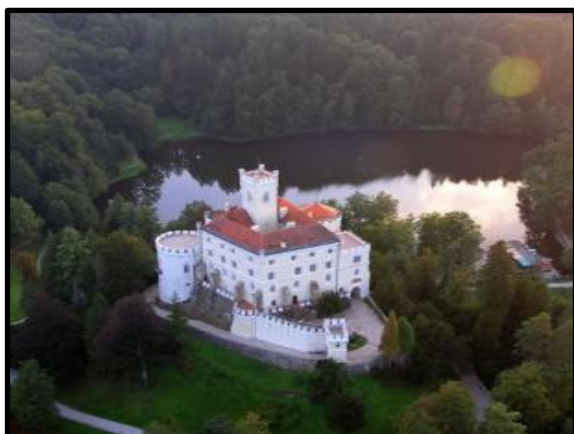
¹³ **Lezena**: plitki vertikalni istaknuti dio koji ojačava, ukrašava i raščlanjuje zidnu plohu.

¹⁴ **Pilastar**: plitka vertikalna istaka na zidu, pretežito dekorativne funkcije (razlikuje se od potpornja koji ima nosivu funkciju).

¹⁵ **Timpanon** (zabatno polje): trokutna površina između vodoravne i dviju kosih greda (kvadratna osnova).

¹⁶ **Gjuro Szabo**: hrvatski povjesničar, konzervator i muzeolog.

Slika 6. Dvorac Trakošćan

Izvor: Dvorac Trakošćan: <http://www.trakoscan.hr/>

Dvorac Trakošćan je „kulturno-povijesni spomenik smješten u brežuljkastom kraju između Ravne gore, Macelja i Strahinčice, a nastao je vjerojatno u 14. stoljeću, no ne zna se tko ga je sagradio“ (Dvorac Trakošćan: <http://www.trakoscan.hr/>). Njegovo ime prvi put se spominje 1334. u popisu župa, a srednjovjekovni grad spominje se 1399. kada je kralj Žigmund darovao Trakošćan s drugim gradovima Zagorja svom tastu grofu Hermanu Celjskom. Nakon pogibije Urlicha, posljednjeg Celjskog, 1456. Trakošćanom gospodare Jan Vitovac i njegovi sinovi. Vitovce je iz Hrvatskog zagorja 1488. otjerao Jakov Sekelj, kapetan hrvatsko-ugarskog kralja, te je u to vrijeme dvorcem zagospodario kralj Matija Korvin koji je Trakošćan poklonio, i to s ostalim zagorskim gradovima, svojem sinu Ivanišu, koji je 1496. postao hrvatski ban, a on ga je 1503. dao svom podbanu Ivanu Gyulayu. Nakon smrti Ivana Gyulaya mlađeg, 1567., Trakošćanom upravlja car Maksimilijan II. koji je 1569. Trakošćan dao hrvatskom banu i zagrebačkom biskupu Jurju II Draškoviću. Naime, 1570. kralj je posebnom ispravom potvrdio davanje u zalog Trakošćana i Klenovnika biskupu Draškoviću, a već sljedeće godine zbog brojnih zasluga, Trakošćan postaje njegovo trajno vlasništvo. Godine 1584., car Rudolf II., na zamolbu svojega tadašnjeg kancelara Jurja II. Draškovića, obnavlja i proširuje darovnicu kralja Maksimilijana II. iz 1570., te prvi vlasnik Trakošćana postaje Gašpar Drašković, brat Jurja II. Draškovića. Obitelj Drašković „posjedovala je dvorac tri i pol stoljeća, s malim prekidom od šest godina između 1645. i 1651., kada je Trakošćan bio u vlasništvu Nikole Zrinskog“ (Dvorci: <http://www.dvorci.hr/>). U nastavku teksta završnog rada, na slici 7, grafički je prikazan dvorac Trakošćan prije obnove.

Slika 7. Dvorac Trakošćan prije obnove

Izvor: Obad Šćitaroci, 1991: 21.

Izgled dvorca Trakošćan iz srednjovjekovnog stoljeća nije poznat, a o „njegovim dogradnjama i pregradnjama između 16. i 19. stoljeća nema puno podataka“ (Narod: <https://narod.hr/>). Kamena ploča s grbom Draškovića i 1592. godinom, koja se nalazi iznad ulaza u kulu i na još jednom mjestu, govori da su Ivan II. i Petar I., sinovi Gašpara I., gradili u Trakošćanu. U nastavku teksta završnog rada, na slici 8, grafički je prikazan grb obitelji Drašković.

Slika 8. Grb obitelji Drašković

Izvor: Dvorac Trakošćan: <http://www.trakoscan.hr/>

Dvorac Trakošćan je obnovljen u neogotičkom stilu, što svjedoče nacrti nepoznatih arhitekata iz Graza. Može se reći kako dvorac Trakošćan ima fortifikacijski karakter koji se prilagođava cilindričnim kulama iz 16. stoljeća, te stambenom i gospodarskom traktu iz 17. i 18. stoljeća. Na sjeverozapadnom pročelju

pregrađen je ulazni prostor u kojem je smješteno glavno stubište, neogotički ulaz s pomičnim mostom i visoki zidni plašt, dok su se mali prozori zamijenili velikim neogotičkim prozorima s obojenim staklom. Južna strma strana poznata je po izgradnji dugog potpornog zida s terasom i malim vrtom koji u konačnici čini glavni ulaz preko ostakljene lođe. Obrambeni dijelovi dvorca završavaju karakterističnim zupčastim kruništem s terasama, a izgrađena je i prilazna cesta blagog uspona. Prema Obad Šćitaroci (1991: 20), može se reći kako Trakošćan u današnje vrijeme sadrži arhitektonske elemente:

- gotičke arhitekture 14. stoljeća,
- renesansne i barokne dijelove od 16. do 18. stoljeća, i
- neogotičke elemente iz sredine 19. stoljeća.

Izgled Trakošćana se nije bitno mijenjao od sredine 19. stoljeća pa sve do danas, osim manjih građevinskih zahvata kao što su primjerice:

- dogradnja visoke kape od šindre na vrhu tornja krajem 19. stoljeća,
- dogradnja male kule sjeverozapadnog ulaza u dvije etaže za vrijeme vladavine Ivana IX. i Julijane Erdődy, i
- izgradnja otvorenog trijema s voltama na mjestu staklene lođe nakon 1910. za vrijeme Ivana X.

Stalni postav dvorca Trakošćan izložen je ambijentalno, odnosno u izvornoj funkciji, a prezentira život hrvatskog plemstva kroz povijest Trakošćana i obitelji Drašković. Predmeti iz dvorca datiraju iz vremena od 15. do 19. stoljeća i razmješteni su u pojedinim prostorijama. Unutrašnjost dvorca posjeduje neogotička obilježja iz vremena obnove sredinom 19. stoljeća. I namještaj ima neogotička, neorenesansa i neobarokna obilježja, a svi prostori dvorca obuhvaćeni su postavom. U nastavku teksta završnog rada, na slici 9, grafički je prikazan dio stalnog postava dvorca Trakošćan.

Slika 9. Dio stalnog postava dvorca Trakošćan

Izvor: Dvorac Trakošćan: <http://www.trakoscan.hr/>

Dvorac Trakošćan čine četiri razine, a to su „nisko i visoko prizemlje, te prvi i drugi kat“ (Dvorac Trakošćan: <http://www.trakoscan.hr/>).

U niskom prizemlju nalazi se dvorska kuhinja, a središnje mjesto u kuhinji zauzima velika bijela kaljeva peć s osobito zanimljivom izvedbom dimnjaka, koji se ne nalazi na uobičajenom mjestu, već se dim odvodi kanalom ispod poda kuhinje, prema zidu gdje se spaja s postojećim dimnjakom. U kutu prostorije nalazi se krušna peć, ali isto tako, u niskom prizemlju dvorca nalazila se i tamnica. U to vrijeme Draškovići su imali regularna prava, odnosno prava da sude kmetovima, a sudsko „pravo mača“ dobivalo se posebnim kraljevskim privilegijama. Navedeno pravo uključivalo je i pravo osude na smrtnu kaznu te njezino konačno izvršenje. U odnosu na nisko, visoko prizemlje obuhvaća dio glavne zgrade s malim dvorištem te zapadnu i istočnu kulu. U navedenoj razini dvorca nalaze se i uređene dvorane društvenog i svečanog karaktera, a visoko prizemlje obuhvaća još i:

- lovačku dvoranu,
- predvorje,
- knjižnicu,
- vitešku dvoranu,
- obiteljsku dvoranu, i
- malo dvorište.

U nastavku teksta završnog rada, na slici 10, grafički su prikazane knjižnica i viteška dvorana dvorca Trakošćan.

Slika 10. Knjižnica i viteška dvorana dvorca Trakošćan

Izvor: Dvorac Trakošćan: <http://www.trakoscan.hr/>

Predvorje je poznato po najznačajnijem muzejskom predmetu koji je u dvorcu izložen, a to je „Velika genealogija obitelji Drašković“, odnosno impresivna slika velikih dimenzija, nastala 1668. Na slici je prikazano razgranato stablo koje raste iz Ivana Draškovića, odnosno legendarnog praoca obitelji, a koji u viteškom oklopu leži na zemlji.

U konačnici, može se reći kako je dvorac Trakošćan kulturno dobro, odnosno zaštićena povijesna cjelina koja se sastoji od dvorca, građevina uz dvorac, perivoja i park šume s jezerom. Dvorac Trakošćan je jedan od rijetkih objekata u Republici Hrvatskoj sa sačuvanom vlastitom građom koja je vezana uz arhitektonski okvir te život njegovih vlasnika.

2.4. Dvorac Veliki Tabor

Veliki Tabor predstavlja dvorac na sjeverozapadu Hrvatske, u Hrvatskom zagorju u blizini mjesta Desinića, a nalazi se na nadmorskoj visini od 334 metra. Veliki Tabor predstavlja i prvorazredni spomenik nulte kategorije te je jedan od najočuvanijih srednjovjekovnih dvoraca i predstavnik fortifikacijske arhitekture kasnog srednjeg vijeka. U nastavku teksta završnog rada, na slici 11, grafički je prikazan dvorac Veliki Tabor.

Slika 11. Dvorac Veliki Tabor

Izvor: Veliki Tabor: <http://www.veliki-tabor.hr/>

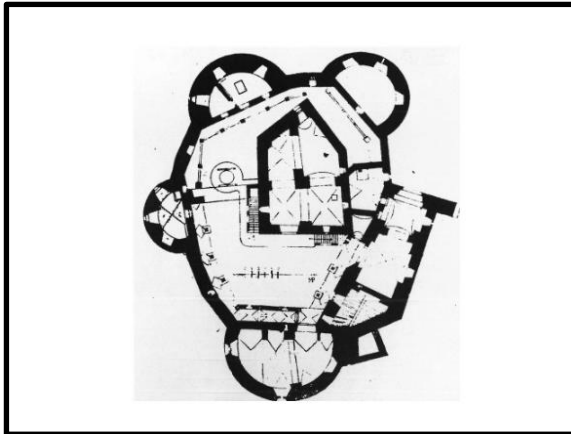
Gledajući kroz povijest, može se reći kako je u „srednjovjekovno i renesansno doba, Veliki Tabor bio najzapadnija točka fortifikacijskog sustava koji se rasprostirao do istočnih obronaka Ivanščice, te obuhvaćao Mali Tabor, Kostelgrad, Goricu, Cesargrad, Lobar-grad, Oštrc, Pustu Belu, Milengrad, Greben-grad i Konjščinu“ (Veliki Tabor: <http://www.veliki-tabor.hr/>).

Prema Obad Šćitaroci (1991: 25), može se reći kako se sukladno pojedinim arhitektonskim oblicima i tehnici gradnje smatra da Veliki Tabor potječe iz druge polovice 15. stoljeća. Veliki Tabor se pregrađivao, a osobito u razdoblju 17. i 18. stoljeća, kada se srednjovjekovna utvrda pretvarala u dvorac (očuvani su kasnogotički oblici i arhitektonska kompozicija). Dvorac Veliki Tabor je promijenio mnoge slavne gospodare, od kojih se ističu grofovi Celjski čijom je smrću Veliki Tabor, kao i svi tadašnji gradovi, pripao Matiji i Ivanišu Korvinu. Hrvatski ban Ivaniš Korvin dodijelio je 1504. Veliki Tabor obitelji Ratkaj, koja je u njemu živjela do 1793. kada je umro posljednji član njihove obitelji. Od važnijih gospodara vrijedi spomenuti i poznatog hrvatskog slikara Otona Ivekovića koji je dvorac kupio 1927. Iveković je dvorac jedva uzdržavao, a zbog bolesti ga je napustio 1935. i preselio se u rodni Klanjec. Nakon što su Ivekovići prodali Veliki Tabor banskoj upravi, ni jedan odsjek ga nije htio preuzeti, te ga je banska uprava dala časnim sestrama reda kćeri milosrđa iz Blata na Korčuli, koje su za vrijeme Drugog svjetskog rata liječile ranjene.

Iznad ulaza u dvorac stoji grb Ratkaja (zdenac s koloturom), no ulaz se tijekom vremena dograđivao i mijenjao. Jezgru dvorca čini peterokutna građevina

prstenasto opkoljena zidovima i kulama koje formiraju unutarnje dvorište nepravilnog oblika. Peterokutna jezgra je najstariji dio dvorca koji je prije svega služio za stanovanje, a tek onda za obranu. U nastavku teksta završnog rada, na slici 12, grafički je prikazano dvorište dvorca Veliki Tabor.

Slika 12. Dvorište dvorca Veliki Tabor

Izvor: Veliki Tabor: <http://www.veliki-tabor.hr/>

Dvorac je u početku imao samo dva kata, a za vrijeme renesanse sagrađen je i treći kat. Građevni razvoj Velikog Tabora može se podijeliti na:

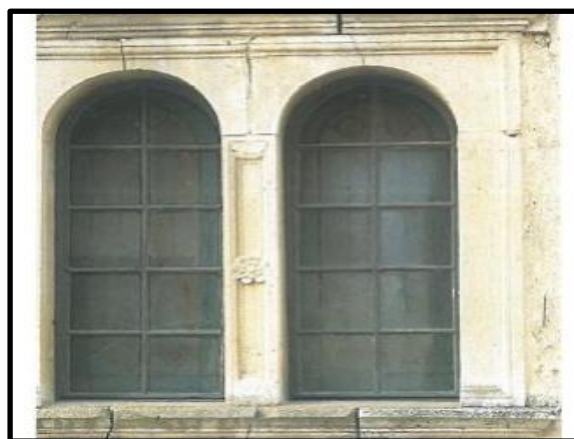
- kasnogotičku fazu,
- renesansnu fazu,
- kasnorenesansnu fazu,
- baroknu fazu,
- dogradnju ulaznog trakta, i
- druge preinake 19. i 20. stoljeća.

Kasnogotička faza poznata je po izgradnji središnje peterokutne zgrade. Dvorac po svojim morfološkim obilježjima pripada kasnoj gotici, no to nije slučaj i s ostalim dijelovima jezgre. Prozori na zgradi dvorca imali su obrambenu ulogu, odnosno služili su kao strijelnice. Cijelo dvorište oko središnje zgrade je nasipan i umjetan teren, a po stupnjevanju prozora u prizemlju vidi se da se tlo nekada uspinjalo od zapada prema istoku, pa su prozori strijelnice služili za nadzor i obranu prilaznog puta, što u konačnici dokazuje da je središnja zgrada nekada stajala samostalno, projektirana u određenim mjernim jedinicama srednjovjekovnog sustava.

Renesansna faza donijela je novi građevinski pothvat s ciljem da se središnja zgrada okruži i zaštiti sustavom građevina, odnosno prstenom zida s četiri polukružne kule i ulaznim traktom. Gradnja je započela podizanjem dviju kula na zapadnoj strani, a svrha gradnje se odnosila na prebacivanje obrane sa zgrade na prsten, odnosno na promjenu koncepcijske obrane i njezine veće efikasnosti. Kule Velikog Tabora su svojim oblicima predstavljale tipičnu gradnju 16. stoljeća, a može se reći kako je „podnožje kula bilo ukošeno, i to iz dva razloga, tj. da se zaštiti od napadača tako da ono što bude izbačeno na izljevnicu na kulama bude odbijeno na njega, kao i za sprječavanje miniranja zida pomoću baruta“ (Veliki Tabor: <http://www.veliki-tabor.hr/>).

Kasnorenesansna faza poznata je po bifori¹⁷ na drugom katu južne fasade središnje zgrade, a izbijanje prozora bilo je tipično i u renesansnom duhu. Za vrijeme kasnorenesansne faze sagrađeni su i dvokatni arkadni trijemovi, prizemlje i prvi kat na tri strane istočnog dvorišta. U tom razdoblju, sagrađena su i dvojna vanjska stubišta te peterokutni bastion na zapadnom rubu platoa koji je služio za lakši jugozapadni prilaz kompleksu. U nastavku teksta završnog rada, na slici 13, grafički je prikazana bifora.

Slika 13. Bifora

Izvor: Veliki Tabor: <http://www.veliki-tabor.hr/>

¹⁷ **Bifora:** tip prozorskog okna okomito podijeljenog na dva jednaka dijela (stupom, pilonom ili na neki drugi način).

Za razliku od prethodno navedenih, za vrijeme barokne faze dograđena je sjeveroistočna prigradnja, odnosno podignut je drugi kat ulaznog trakta, te je također povišena i istočna kula. Barokna faza prepoznatljiva je i po:

- sagrađenom drugom katu kamenih arkada u dvorištu,
- podizanju današnje gospodarske zgrade na platou,
- probijanju kula radi izrade većih prozora, i
- vanjskom loženju.

U razdoblju 18. stoljeća, odnosno u tzv. zreloj fazi baroka, dolazi do prenamjena određenih prostorija gradske jezgre i preuređivanja polukružnih kula za stanovnike.

Veliki Tabor jedan je od najznačajnijih kulturno–povijesnih spomenika profanoga graditeljstva¹⁸ kontinentalne Hrvatske. Izuzetan je upravo zbog svoje monumentalne i autentične fortifikacijske arhitekture te zbog toga što predstavlja spomenik kulture najviše nulte kategorije. Veliki Tabor jedan je od najprepoznatljivijih identiteta, ne samo Hrvatskog zagorja, već i cjelokupne zemlje. Krajem 80-ih godina 20. stoljeća, „Josip Štimac započeo je nizom aktivnosti revitalizacije Velikog Tabora, a odnosi se na viteške turnire, likovne kolonije i sokolarenje“ (Veliki Tabor: <http://www.veliki-tabor.hr/>). U nastavku teksta završnog rada, na slici 14, prikazano je održavanje viteškog turnira na Velikom Taboru.

Slika 14. Održavanje viteškog turnira na Velikom Taboru

Izvor: Veliki Tabor: <http://www.veliki-tabor.hr/>

¹⁸ Profano graditeljstvo: tradicijsko graditeljstvo.

I u konačnici, može se reći kako su Muzeji Hrvatskog zagorja 2003. počeli upravljati Velikim Taborom, a ubrzo nakon toga pokrenuta su i arheološka te konzervatorska istraživanja, kao i radovi na obnovi.

2.5. Dvorac Maruševac

Dvorac Maruševac jedan je od najvećih dragulja Hrvatskog zagorja, a svojom ljepotom i privlačnošću lako se može mjeriti s ljepotom Trakošćana i Velikog Tabora. U nastavku teksta završnog rada, na slici 15, grafički je prikazan dvorac Maruševac.

Slika 15. Dvorac Maruševac

Izvor: Općina Maruševac: <http://marusevec.hr/>

Prema Čerpinko (2002: 42), povijesni izvori bilježe postojanje dvorca Maruševac već sredinom 14. stoljeća, odnosno kada je na području Maruševca bilo obiteljsko gnijezdo plemića Vragovića. Pretpostavlja se da je na mjestu današnjeg dvorca postojao drveni dvor koji je tijekom 600 godina više puta promijenio svoj izgled. U 16. stoljeću izgrađen je i kameni zidani dvorac, zaštićen vodenim opkopom, koji je predstavljao zaštitu od Turaka. Grad je dograđivan u 17. stoljeću, a današnji izgled dobio je u 19. stoljeću, kada ga je restaurirao njegov novi vlasnik grof Schlippenbach, te ga dogradio velikim tornjem.

Unutrašnjost dvorca bila je raskošno uređena sa skupim namještajem, a zidovi su bili prekriveni velikim tapiserijama i slikama poznatih europskih slikara iz 17. i 18. stoljeća. Veliki dio ulja na platnu u današnje vrijeme se nalazi u Muzeju Varaždin, gdje predstavlja najvredniji dio fundusa najstarijih majstora slikara. U nastavku teksta završnog rada, na slici 16, grafički su prikazane umjetnine iz dvorca Maruševac.

Slika 16. Umjetnine iz dvorca Maruševac

Izvor: Općina Maruševac: <http://marusevec.hr/>

Nakon restauracije dvorca, pojavio se novi vlasnik, odnosno plemić Oskar Pongratz, veliki ljubitelj slikarstva. On je dvorac obogatio još većom zbirkom slika s motivima cvijeća, a neke su još i danas sačuvane u Muzeju Varaždin. Isto tako, „dvorac je u današnje vrijeme okružen lijepim perivojem u sklopu kojeg je bilo očuvano jezero, a okružen je i s više primjeraka rijetkih vrsta drveća, posebice borova“ (Općina Maruševac: <http://marusevec.hr/>). Tijekom Drugog svjetskog rata, dvorac je bio gotovo uništen, a iz njega su nestale mnoge dragocjenosti. Nakon završetka rata, dvorac je korišten kao dječji dom, a 1969. adventistička vjerska zajednica ulaže u njega velika sredstva za ponovno restauriranje, no dvorac nikada nije vratio onaj stari sjaj kakav je imao za vrijeme Schlippenbacha ili Oskara Pongratza. Dvorac je bio u vlasništvu adventističke vjerske zajednice do kraja 20. stoljeća, a nakon toga preuzela ga je Općina Maruševac.

2.6. Dvorac Klenovnik

Dvorac Klenovnik najveći je dvorac u Hrvatskoj i nalazi se u Općini Klenovnik, u Varaždinskoj županiji. Dvorac Klenovnik se prvi puta spominje 1244., a izgrađen je početkom 17. stoljeća. Navedeni dvorac su nekoliko stoljeća posjedovali Draškovići, tj. jedna od najbogatijih vlastelinskih obitelji Hrvatske. U nastavku teksta završnog rada, na slici 17, grafički je prikazan dvorac Klenovnik.

Slika 17. Dvorac Klenovnik

Izvor: Općina Klenovnik: <http://klenovnik.hr/>

Sredinom 19. stoljeća grof Juraj Drašković, tadašnji vlasnik Trakošćana, Klenovnika, Čalinca i dviju palača u Varaždinu, prodao je Klenovnik, Čalinec i jednu palaču kako bi obnovio Trakošćan. Nakon toga, Klenovnik je kupio barun Bruck, te se može reći kako je nakon njega Klenovnik često mijenjao vlasnike. Naime, 1922. Klenovnik je kupio grof Josip Bombelles, posljednji vlastelin u Klenovniku, a 1925. prodao je dvorac i nešto zemlje središnjem uredu za osiguranje radnika u Zagrebu, koji je 1927. u preuređenom dvorcu otvorio sanatorij za bolesne radnike. U današnje vrijeme, u „dvorcu se nalazi bolnica za tuberkulozu pluća, a sama obnova dvorca bila je povjerena arhitektu Hugu Ehrlichu, profesoru Tehničkog fakulteta u Zagrebu“ (Općina Klenovnik: <http://klenovnik.hr/>).

Dvorac u Klenovniku je dvokatni ranobarokni objekt zatvorenog tlocrta (četverokrilni) s unutarnjim dvorištem kojem su kasnije dograđena dva paralelna krila. Prije nego što se pregradio, dvorac je sadržavao 90 soba i 365 prozora. Vanjska pročelja dvorca su jednostavna s pravilnim ritmom prozora, a prema dvorištu pročelja su otvorena nizom arkada kroz tri etaže koje su 1925. zatvorene prozorima. U sredini dvorišta nalazi se pravokutni bunar, a u jednom krilu dvorca nalazi se i velika dvorana gdje su se nekad za vrijeme banovanja Ivana III. Draškovića održavali i sabori. Postojala su dva četvrtasta tornja sa strijelnicama za manje topove, koja su služila sa obranu ulaza, ispred jugozapadnog pročelja, ali se na katastarskoj karti iz 1858. prikazuje samo jedan toranj uz južni rub dvorca koji je porušen 1925. prilikom obnove.

Dvorac Klenovnik je jedan od najreprezentativnijih renesansnih dvoraca u Hrvatskoj. U nastavku teksta završnog rada, na slici 18, grafički su prikazana obilježja obitelji Drašković u dvorcu Klenovnik, odnosno grb na ulaznim vratima te obiteljska grobnica.

Slika 18. Obilježja obitelji Drašković u dvorcu Klenovnik

Izvor: Općina Klenovnik: <http://klenovnik.hr/>

U sjeveroistočnom dijelu dvorca nalazi se barokna kapela sv. Antuna, koja je jedna od najljepših na području sjeverozapadne Hrvatske. Oko 1738. kapela se preuredila i to na zahtjev grofice Katarine Drašković. Grofica je uredila kapelu s tri oltara, propovjedaonicom i malim korom. Kapelom su se Draškovići koristili i kao obiteljskom grobnicom. U nastavku teksta završnog rada, na slici 19, prikazana je kapelica Svetog Antuna.

Slika 19. Kapelica Svetog Antuna

Izvor: Općina Klenovnik: <http://klenovnik.hr/>

Kapelica ima dobro očuvan inventar iz sredine 18. stoljeća i nalazi se u središnjem dijelu sjevernog krila dvorca.

2.7. Stari grad Varaždin

Stari grad Varaždin tvrđava je u Varaždinu i jedna od njegovih znamenitosti. Nalazi se na sjeverozapadnom obodu varaždinske gradske jezgre, a danas je u njoj smješten Gradski muzej Varaždin. Stari grad je spomenik kulture nulte kategorije i primjer je razvitka ratnog graditeljstva. U nastavku teksta završnog rada, na slici 20, grafički je prikazan Stari grad Varaždin.

Slika 20. Stari grad Varaždin

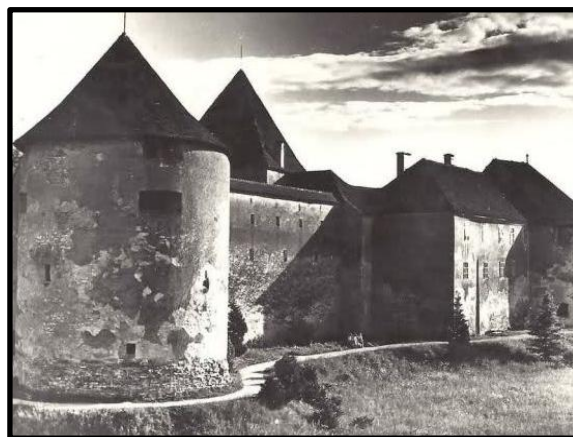

Izvor: Turistička zajednica grada Varaždina: <http://www.tourism-varazdin.hr/>

Ime Varaždin prvi put se spominje 1181. u jednom dokumentu u kojem se razgraničuju posjedi Zagrebačkog Kaptola u Varaždinskim Toplicama od posjeda župana grada Varaždina. Varaždinski plemenski župani stanovali su u staroj tvrđavi koja je bila djelomično kamena romanička građevina i postojala je možda već potkraj 11., a svakako početkom 12. stoljeća. Od te tvrđave nije ništa očuvano, a tijekom 12. i 13. stoljeća, uz staru tvrđavu na križanju nekoliko rimskih cesta, razvilo se građansko naselje nazvano Garestin. Ugarsko-hrvatski kralj Andrija II. 1209. dodijelio je stanovnicima varoši uz varaždinsku utvrdu status slobodnog i kraljevskog grada te se može reći kako je to bio prvi grad na području sjeverne Hrvatske koji je dobio povlastice kraljevskog grada. Varaždinski „Stari grad je do kraja 16. stoljeća promijenio mnogo vlasnika, a od važnijih to su Herman II. Celjski“ (Turistička zajednica grada Varaždina: <http://www.tourism-varazdin.hr/>). Nakon smrti posljednjeg

člana obitelji Celjski, Urlicha Celjskog, 1456. grad posjeduje Jan Vitovac, zatim Ivaniš Korvin, od 1504. njegova udovica Beatrice Frankopan i njezin drugi muž markgrof¹⁹ Juraj Brandenburški, Ludovik Pekry, ugarski palatin Stjepan Bathory, barun Ivan Ungand i naposljetku grofovi Erdődy. Erdődyevi su visoke časti obavljali sve do 1845. U nastavku teksta završnog rada, na slici 21, grafički je prikazan Stari grad prije obnove.

Slika 21. Stari grad prije obnove

Izvor: Turistička zajednica grada Varaždina: <http://www.tourism-varazdin.hr/>

U današnje vrijeme ne zna se puno o izgledu Starog grada iz 15. stoljeća. Naime, 1446., odnosno kada je Janoš Hunjadi navalio na grad želeći ga osvojiti, zapalio je varoš, no nije osvojio utvrđeni grad. Iz razdoblja od 1454. pa do 1464. spominju se nasipi s palisadama²⁰ i iskopani jarci koji su se nalazili oko grada. Najstariji dio varaždinskog starog grada je gotička četverokutna kula iz početka 15. stoljeća. Može se reći kako su to bila ulazna gradska vrata kroz koja se moglo prolaziti kolima, a s vremenom je kula postala jezgra oko koje se razvijao Stari grad.

Varaždinska utvrda je doživjela radikalne transformacije sredinom 16. stoljeća, te se iz gotičke tvrđave pretvorila u renesansni „Wasserburg“. Štajerski barun Ivan Ungnad započeo je oko 1544. renesansnu pregradnju i obnovu Staroga grada, a poznati talijanski fortifikacijski arhitekt Domenico dell'Allio vodio je graditeljske radove. U to vrijeme, Stari grad je dobio okrugle kule renesansnog tipa, tzv. rondele, ispred kojih su izvedeni visoki zemljani bedemi okruženi opkopima s vodom

¹⁹ **Markgrof**: srednjovjekovni nasljedni plemić s vojnim dužnostima u graničnoj pokrajini kraljevine.

²⁰ **Palisade**: čelična ili drvena ograda ili zid različite visine, a koristi se kao obrambena struktura.

dovedenom iz rijeke Drave. U to vrijeme, raniji srednjovjekovni dijelovi su djelomično pregrađeni te djelomično uklopljeni u renesansni izgled utvrde.

3. ZAKLJUČAK

Dvorac predstavlja povijesnu građevinu stambene i obrambene funkcije te bogatije arhitektonske koncepcije, u kojoj su boravili vladari, pripadnici plemstva, odnosno imućniji posjednici. Gledajući kroz povijest, dvorci su bili sjedišta posjeda, odnosno sjedišta odakle se tim posjedom upravljalo, ali isto tako, u njima se i živjelo. Uz dvorac kao središte posjeda, obično su se vezale gospodarske zgrade, raskošni vrtovi i parkovi. Dvorac nije samo zgrada, koja je u pravilu zidana čvrstim materijalima, kamenom ili opekom, već je to nedjeljiv sklop glavne zgrade namijenjene stanovanju, gospodarskih zgrada, perivoja i okoliša koji mu pripada u fizičkom i estetskom smislu.

Hrvatsko zagorje podrazumijeva geografsko-povijesnu regiju područja sjeverozapadne Hrvatske koja obuhvaća oko 1900 km². Najveći dio Hrvatskog zagorja se nalazi u Krapinsko-zagorskoj županiji, dok manji dijelovi leže u Varaždinskoj i Zagrebačkoj. Njegov sjeverni dio gravitira Varaždinu, a južni Zagrebu te obuhvaća porječja pojedinih rijeka, tj. Krapine, Sutle i Bednje, kao i padine mnogobrojnih niskih gora. Hrvatsko zagorje obiluje mnoštvom dvoraca, posebice iz razdoblja baroka, od kojih su neki očuvani u potpunosti, a neki su nažalost u ruševnom stanju.

U današnje vrijeme, dvorci predstavljaju podsjetnike visoke razine kulturnog življenja i graditeljskog umijeća proteklih stoljeća. Gradnja dvoraca i utvrđenih gradova na prostoru Hrvatskog zagorja započela je u kasnom srednjem vijeku, a osobito u razdoblju od 12. do 15. stoljeća. Razdoblje baroka u Hrvatskom zagorju je bilo obilježeno gradnjom dvoraca, ljetnikovaca i kurija, a ta je tradicija nastavljena i tijekom 19. stoljeća. Mnogi su dvorci Hrvatskog zagorja nastali pregrađivanjem već postojećih utvrđenih stambenih objekata i srednjovjekovnih burgova, dok su neki dvorci sagrađeni u ravnicama, nakon što su feudalci napustili svoje burgove na povišenim brežuljcima.

Danas se preko dvoraca upoznaju razna graditeljska umijeća proteklih stoljeća, odnosno vidi se kulturno življenje i umjetnost proteklog doba. Svaki dvorac uz sebe krije određene priče i događaje, odnosno krije prošlost koja je svojim napredovanjem kroz godine razvila današnje doba.

4. LITERATURA

Knjige:

1. ČERPINKO, I. (2002) *Maruševac*. Varaždin: TIVA.
2. ĐURIĆ, T. i FELETAR, D. (1992) *Stari gradovi, dvorci i crkve Sjeverozapadne Hrvatske*. Četvrto dopunjeno izdanje. Koprivnica: Mali princ.
3. HORVAT-LEVAJ, K. (2012) *Hrvatska stambena arhitektura 17. i 18. stoljeća u europskom kontekstu*. Split: Sveučilište u Splitu – Filozofski fakultet.
4. KALŠAN, V. (2015) *Turizam i kultura*. Čakovec: Međimursko veleučilište.
5. KALŠAN, V. i ĐURIĆ, T. (1995) *Hrvatsko zagorje i Međimurje*. Zagreb: Laurana.
6. OBAD ŠĆITAROCI, M. (2005) *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*. Zagreb: Školska knjiga.
7. VUKONIĆ, B. i KEČA, K. (2001) *Turizam i razvoj: Pojam, načela, postupci*. Zagreb: Ekonomski fakultet.

Internetski izvori:

1. Dvorac Trakošćan: Općenito, <http://www.trakoscan.hr/>, pristupljeno: 11. kolovoza 2017.
2. Dvorci: Povijest, <http://www.dvorci.hr/>, pristupljeno: 11. kolovoza 2017.
3. Geografija: Hrvatsko zagorje, <http://www.geografija.hr/>, pristupljeno: 10. kolovoza 2017.
4. Hrvatska enciklopedija: Hrvatsko zagorje, <http://www.enciklopedija.hr/>, pristupljeno: 10. kolovoza 2017.
5. Muzej krapinskih neandertalaca: Nalazište, <http://www.mkn.mhz.hr/>, pristupljeno: 10. kolovoza 2017.
6. Narod: Dvorac Trakošćan – ponos Hrvatskog zagorja, <https://narod.hr/>, pristupljeno: 11. kolovoza 2017.
7. Općina Klenovnik: Klenovnik kroz povijest, <http://klenovnik.hr/>, pristupljeno: 16. kolovoza 2017.
8. Općina Maruševac: Dvorac Maruševac, <http://marusevec.hr/>, pristupljeno: 16. kolovoza 2017.
9. Turistička zajednica grada Varaždina: Stari grad, <http://www.tourism-varazdin.hr/>, pristupljeno: 16. kolovoza 2017.

10. Veliki Tabor: O nama, <http://www.veliki-tabor.hr/>, pristupljeno: 14. kolovoza 2017.

5. POPIS SLIKA

Slika 1. Geografski položaj Hrvatskog zagorja	3
Slika 2. Nalazište Hušnjakovo brdo	4
Slika 3. Pojmovno određenje dvorca	6
Slika 4. Tlocrtni položaj dvoraca na području sjeverozapadnog dijela Hrvatske	8
Slika 5. Tipovi dvoraca u Hrvatskom zagorju	10
Slika 6. Dvorac Trakošćan	13
Slika 7. Dvorac Trakošćan prije obnove	14
Slika 8. Grb obitelji Drašković	14
Slika 9. Dio stalnog postava dvorca Trakošćan	16
Slika 10. Knjižnica i viteška dvorana dvorca Trakošćan	17
Slika 11. Dvorac Veliki Tabor	18
Slika 12. Dvorište dvorca Veliki Tabor	19
Slika 13. Bifora	20
Slika 14. Održavanje viteškog turnira na Velikom Taboru	21
Slika 15. Dvorac Maruševac	22
Slika 16. Umjetnine iz dvorca Maruševac	23
Slika 17. Dvorac Klenovnik	24
Slika 18. Obilježja obitelji Drašković u dvorcu Klenovnik	25
Slika 19. Kapelica Svetog Antuna	25
Slika 20. Stari grad Varaždin	26
Slika 21. Stari grad prije obnove	27

6. SAŽETAK

Primarni predmet istraživanja ovog završnog rada odnosio se na teorijsku analizu tematike pod nazivom „Dvorci Hrvatskog zagorja“. U odnosu na predmet, cilj istraživanja se odnosio na definiranje određenih spoznaja sukladno prikupljenim relevantnim informacijama. Na području Hrvatskog zagorja nalazi se veliki broj dvoraca, a tek neki u današnje vrijeme očuvani. Razdoblje baroka u Hrvatskom zagorju obilježeno je gradnjom dvoraca koji su stoljećima bili žarišta života. Najveći broj dvoraca Hrvatskog zagorja potječe iz razdoblja 17. i 18. stoljeća, a građeni su pod utjecajem austrijske graditeljske škole. Svaki od dvoraca s navedenog područja je obnavljan kroz stoljeća te se može se reći kako se svakom obnovom promijenio i karakter pojedinog dvorca, kao i izvorni izgled u krajoliku. Na području Hrvatskog zagorja postoje barokni klasicistički dvorci te dvorci građeni i obnavljani idejama romantizma i historicizma. U ovom završnom radu pružen je i teorijski doprinos na primjerima dvoraca Trakošćan, Veliki Tabor, Maruševac, Klenovnik i Stari grad Varaždin. Svaki od prethodno navedenih dvoraca krije mnogo povijesnih priča i događaja, a svaka povijesna priča pruža određeni trag prošlosti.

Ključne riječi: dvorci, Hrvatsko zagorje, sjeverozapadna Hrvatska

7. SUMMARY

The main subject of this research project was a theoretical analysis of the theme called "Castles of Croatian Zagorje". In relation to the subject, the aim of the research was to define certain findings in accordance with the collected relevant information. There are numerous castles in the area of Croatian Zagorje, and only some are preserved today. The baroque period in Croatian Zagorje was marked by the construction of castles, which for centuries were the focal points of life. The largest number of Croatian Zagorje's castles date back to the 17th and 18th centuries, and they were built under the influence of the Austrian architectural school. Each of the castles from this area has been renovated over the centuries and it can be said that every renovation changed the character of a particular castle as well as the original look in the landscape. In the area of Croatian Zagorje there are baroque classicist castles and castles built and renovated with the ideas of romanticism and historicism. Also in this final work a theoretical contribution was provided to the examples of Trakošćan, Veliki Tabor, Maruševac, Klenovik and Old Town Varaždin. Each of the aforementioned castles hides a lot of historical stories and events, and every historical story provides a certain trace of the past.

Keywords: castles, Croatian Zagorje, northwestern Croatia

Sanja Simić, mag. philol. angl. et hisp.